

การดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องหนัง

MAINTENANCE FOR THAI DRUMS

ศิวศิษฐ์ นิลสุวรรณ

บทคัดย่อ

เครื่องหนังไทยจำแนกออกเป็นประเภทหน้ากลองแข็งตึงจัด แข็งตึงปานกลาง นิ่มตึงปานกลางและ นิ่มหย่อน ปัญหาที่พบเสมอกับกลองทุกประเภทคือการยืดตัวของหนังหน้ากลอง หนังซึกและหนังไส้ละมาน การแก้ไขทำได้ด้วยการสาวกลองให้หน้าตึง การสาวกลองไม่ควรทำให้หน้ากลองเปียก หากหน้ากลองร้าวหรือปริแต่ซ่อมแซมได้ ให้ใช้กาวยร้อนหยอดแล้วนำหนังแพะหรือหนังงูเหลื่อมบางแปะทับบริเวณนั้น กรณีหน้ากลองเปียกให้คลายหนังซึกลงแล้วตั้งทิศทางหน้ากลองใหม่ เวลาสาวกลองได้ดีที่สุดคือช่วงน้ำค้างตกหรือช่วงเช้ามืดเนื่องจากความชื้นในอากาศมีมากทำให้ความชื้นซึมเข้าหน้ากลองได้ดีลดปัญหาหนังกรอบไม่ยืดตัว ไม่ควรสาวกลองเวลาแดดจัดเพราะอากาศที่ร้อนมากอาจทำให้หนังปริหรือฉีกขาดง่าย หากหน้ากลองเปียกน้ำควรแก้ไขทันทีด้วยการนำพัดลมเป่าหน้ากลองหรือใช้เครื่องเป่าความร้อนทำให้แห้ง ไม่ควรนำไปผึ่งแดด การยืดอายุใช้งานหน้ากลองทำได้ด้วยการนำรักษมน้ำมันก๊าดทาบาง ๆ บริเวณกลางหน้ากลองหรือเคลือบเงาผิวชั้นนอก วัสดุตกแต่งเสียงกลองหรือข้าวติดหน้ากลองนิยมนำขี้เถ้ามะพร้าวผสมข้าวสุกบดติดหน้ากลองเพื่อให้ได้เสียงกลองที่ไพเราะ ปัจจุบันนิยมใช้กล้วยตากบดหรือกาวยิทยาศาสตร์

คำสำคัญ: การดูแลรักษา / เครื่องดนตรีไทย / เครื่องหนัง

Abstract

Thai drums is classified into three categories: tightly stretched, moderately stretched, and loosely stretched. In general, the problem of overly stretched drum head and thongs is most common found. The solution is to re-string thongs with great attention to prevent the damage of head formation. It should remain a circle. If there is a leakage of drum head, hot glue is applied and sealed with either goat or python hide. In order to fix the deformed drum head, untighten thongs and re-string them. The most appropriate time to re-string is at during the time of either sunrise or sunset because humidity in the air is best absorbed by the drum head. Restring drum heads should be executed at noon because the heat can damage and break drum heads. If drums are soaked wet, they should be dried immediately by a heating fan. Drums must be exposed to sunlight. In order to extend the life of drums, drum heads should be applied with *rak* liquid (lacquer vanish) and *god* oil. Drum heads are tuned by applying a mixture of mashed cooked rice and ashes together. Synthetic materials and dried banana crush can be substituted traditional mixture.

Keywords: Maintenance / Thai musical instrument / Membranophone

* ครู (ศศ.4) วิทยฐานะเชี่ยวชาญ โรงเรียนสิงห์บุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 5 กระทรวงศึกษาธิการ (อาจารย์พิเศษสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

บทนำ: การจำแนกเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องหนัง

เครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนัง ผู้เขียนจำแนกโดยใช้เกณฑ์การดูแลและการบำรุงรักษาเครื่องดนตรี สามารถแบ่งตามคุณลักษณะของหน้ากลองจำแนกได้ 3 ประเภท

ประเภทแรก หน้ากลองแข็งตึงจัด แข็งตึงปานกลาง

ประเภทที่สอง หน้ากลองนิ่มตึงปานกลาง

ประเภทที่สาม หน้ากลองนิ่มหย่อน

เครื่องดนตรีประเภทหน้ากลองแข็งตึงจัดได้แก่ หน้าดำนและหน้ารู่ของกลองแขกตัวผู้ หน้าดำนกลองแขกตัวเมียรวมไปถึงหน้าดำนกลองมลายูทั้งตัวผู้และตัวเมีย หน้าโพนมโหรี สำหรับหน้าโพนมโหรีต้องตึงแข็งมิฉะนั้นจะตีเสียง “จ้ง” ไม่ได้คุณภาพเสียงตามที่ควรจะเป็น จึงมีความจำเป็นต้องตึงแต่ไม่ถึงกับส่งผลให้หูไส้ละมานขาด สำหรับหน้าโพนมโหรืนั้น เป็นเรื่องแปลกที่ว่า แม้ว่าหน้ากลองจะตึงแต่ก็สามารถตีเสียง “ท่ม” หรือเสียง “ทัง” ได้ท่มต่ำด้วย นอกจากนี้ยังมี “ร่ามะนา” สำหรับตีกับลำตัดก็เป็นหน้ากลองประเภทแข็งตึงรวมไปถึงร่ามะนาที่ใช้ตีในวงมโหรี กลองต็อกก็เป็นเครื่องหนังอีกชิ้นหนึ่งที่ต้องกำหนดหน้าให้แข็งตึง

หน้ากลองประเภทแข็งตึงปานกลางได้แก่ หน้าตะโพนไทย หน้าตะโพนมอญ หน้ากลองเปิงมางคอก หน้ากลองสองหน้า หน้ากลองตะโพนในวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ หน้ากลองยาว โดยรายชื่อกลองที่กล่าวมาข้างต้น หน้ากลองต้องแข็งตึงปานกลาง ถ้าหน้าแข็งตึงจัดจะไม่ค่อยดีนัก เพราะจะทำให้เสียงไม่ออก ต้องใช้ถ่วงหน้ามาก การตีต้องใช้แรงมาก เพราะเมื่อตีไปแล้ว หน้ากลองไม่กระพือเพราะแข็งตึงมากเกินไป

เครื่องหนังประเภทหน้ากลองนิ่มตึงปานกลางได้แก่ กลองทัด กลองทัดเป็นเครื่องดนตรีที่หน้ากลองต้องบ่มให้นิ่มด้วยน้ำมันหรือน้ำกะทิ สำหรับน้ำกะทิเป็นภูมิปัญญาที่มีการใช้น้ำมันมาแต่โบราณ มีครูหลายท่านบอกผู้เขียนได้แก่ครูสังเวียน พงษ์ดนตรี บ้านวัดสะแก อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครูสมนึก สุขเวชกิจ ช่างเครื่องหนังอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครูสุวรรณ์ โพธิปิน ช่างเครื่องหนังหมู่บ้านท่ากลอง อำเภอบางบาล จังหวัดอ่างทอง เป็นต้น โดยครูทุกท่านที่เอ่ยนามมา ล้วนกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าการใช้กะทิมีมาแต่โบราณ ผู้เขียนมาทำการวิเคราะห์พบว่ากะทินั้นมีส่วนผสมระหว่างน้ำกับน้ำมันที่ลงตัวอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งมีคุณสมบัติทำให้หน้ากลองนิ่มลง และยึดตัวได้ดี หากเราใช้น้ำเพียงอย่างเดียว หลังจากใช้ไปไม่นานน้ำจะระเหยออกและแห้งโดยเร็ว หากใช้น้ำมันเพียงอย่างเดียว การซึมลงในหนังช้า ใช้เวลานานกว่ากะทิ มีวัสดุอีกประเภทที่สามารถใช้แทนกะทิได้คือโลชั่นทาผิว ซึ่งโลชั่นนั้นก็มีส่วนผสมของน้ำกับน้ำมันด้วย ทำให้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกะทิ สามารถหยิบนำมาใช้งานได้สะดวก

สำหรับหน้ากลองที่ต้องการคุณลักษณะนิ่มทั้งหลาย ไม่ได้หมายถึงว่าใช้กะทิหรือโลชั่นแล้วหน้ากลองจะนิ่มลง หน้ากลองที่มีคุณลักษณะนิ่มต้องนิ่มที่เกิดจากการทุบ ซึ่งเป็นกรรมวิธีของช่างผู้ผลิตที่ทำมาแต่ต้น ช่างแต่ละช่างจะมีกลวิธีการทำแตกต่างกันไป บางช่างเรียกว่า “ทุบ” บางช่างเรียกว่า “ตำ” เมื่อผ่านการทุบมาแล้วจึงสามารถใช้กะทิหรือโลชั่นช่วยบำรุงรักษาหน้ากลอง เป็นการตกแต่งคุณภาพเสียงในชั้นปลายหรือก่อนการใช้งานนั่นเอง

เครื่องหนังประเภทหน้ากลองนิ่มหย่อนได้แก่ หน้ารู่กลองแขกตัวเมีย หน้ารู่กลองมลายูตัวเมีย สำหรับหน้ากลองดังกล่าวมีความต้องการคุณลักษณะนิ่มหย่อน เพราะเสียงที่ต้องการคือเสียง “ท่มต่ำ” ต้องใช้ความหย่อนในอัตราที่ได้เสียงท่มต่ำพอดี นอกจากความหย่อนแล้วต้องมีความนิ่มของหน้ากลองด้วย ซึ่งเป็นผลมาจากขั้นตอนการผลิตเป็นส่วนใหญ่

ปัญหาที่พบและวิธีการแก้ไขเบื้องต้นสำหรับเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องหนัง

ปัญหาของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนังที่พบบ่อยและอยู่ในสมอคือปัญหาการยืดตัวของหนังชักหน้ากลอง การยืดตัวของหนังไล่ละมาน โดยมักพบกับกลองทุกประเภท วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการสาวกลองให้หน้ากลองตึง การสาวกลองมีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

ประเด็นแรก ผู้สาวกลองต้องพิจารณาว่ากลองนั้นถูกจำแนกให้อยู่ในประเภทใด ตามที่ผู้เขียนจำแนกไว้ข้างต้น ผู้สาวกลองควรทราบว่ากลองชนิดนั้นต้องมีหน้ากลองตึงเหมาะสมกับเสียงที่จะใช้งานอยู่ในระดับใด เพราะกลองบางประเภทตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไปก็ไม่ใช่ผลดีต่อคุณภาพเสียง

ประเด็นที่สอง การสาวกลองไม่ควรให้หน้ากลองเปียก ต้องค่อย ๆ ทำการสาว ในการสาวกลองบางครั้งมีปัญหาเรื่องหนังชักแข็ง หนังชักผืด สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยการใช้น้ำหยอดหรือใช้เทียนรูดหนังชักให้ลื่นหรืออ่อนตัวลง โดยขั้นตอนดังกล่าวต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง เพราะกลองบางใบมีอายุมากหนังอาจจะเปื่อยหรือกรอบ หากสาวกลองไปใช้งานอาจทำให้หน้ากลองขาด ควรขึ้นหน้ากลองใหม่เลย เพราะฉะนั้นผู้สาวกลองควรทำการสำรวจหน้ากลองว่ามีรอยร้าวหรือรอยปริหรือไม่ สำรวจไล่ละมานว่าขาดงายหรือไม่ และสำรวจหนังชักว่าบางเกินไป หรือเปื่อย หรือเก่าเกินไปหรือไม่ หากไม่พ้นความสามารถผู้สาวก็ให้ทำการซ่อมแซม หากเกินความสามารถควรขึ้นหน้ากลองใหม่ เพราะแม้สาวกลองอีกครั้งก็นำไปใช้งานไม่ได้

ภาพที่ 1 แสดงหน้ากลองร้าว

ในกรณีที่หน้ากลองร้าวหรือปริ หากสามารถซ่อมแซมได้ ผู้เขียนแนะนำให้ใช้กาวร้อนหยอดลงไป แล้วนำหนังแพะหรือหนังงูเหลือมบาง ๆ แปะทับลงไปอีกชั้นหนึ่ง กรณีที่หน้ากลองเปียก วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ดีที่สุดด้วยการคลายหนังชักลง แล้วตั้งทิศทางของหน้ากลองใหม่

ประเด็นที่สาม การสาวกลองต้องคำนึงถึงระยะเวลาในการสาว เพราะอุณหภูมิในอากาศแต่ละช่วงเวลาไม่เท่ากัน เวลาที่สาวกลองได้ดีที่สุดคือช่วงน้ำค้างตก ช่วงเช้ามืด ช่วงเวลาดังกล่าวความชื้นในอากาศมีมาก จะทำให้ความชื้นนั้นซึมเข้าไปในหน้ากลอง ลดปัญหาหนังกรอบ หนังไม่ยืดตัว การสาวกลองไม่ควรทำเวลาที่แดดจัดเกินไป เพราะอากาศที่ร้อนมาก อาจจะทำให้หนังหน้ากลองปริหรือฉีกขาดได้ง่าย

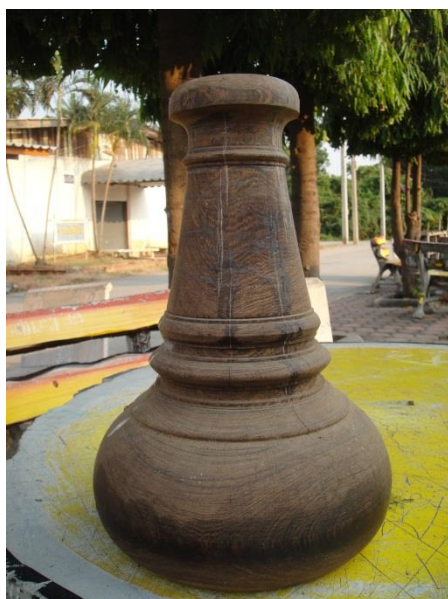
การสาวกลองในช่วงเวลาที่แดดร้อนจัดหรืออากาศร้อนจัด ธรรมชาติของหนังนั้น เมื่ออยู่ในอากาศที่ร้อนจัด หนังกลองจะหดตัว ทำให้เหมือนหนังหน้ากลองตึงจัด ผู้สาวต้องพิจารณาว่าความตึงนั้นสามารถใช้งานได้หรือไม่ ถ้าสาวกลองตึงจัด เมื่อกลองใบนั้นไปพบกับอากาศร้อนและแห้งจัด หนังจะหดตัวทันที ส่งผลต่อหูไล่ละมานซึ่งอาจจะทำให้ขาดหรือหน้าปริได้ โดยมักเป็นปัญหากับโพนมโหรี บางครั้งเวลาสาวตึงจัดจะปริ

และขาดเร็ว ส่งผลให้อายุในการใช้งานสั้นลง ต้องขึ้นใหม่ เพราะฉะนั้นการสาวกลองบางครั้งควรเผื่อความตึงไว้ อาจจะต้องผ่อนให้หน้ากลองหย่อนไว้เล็กน้อย คำนึงถึงอากาศที่ร้อนและแห้ง เพื่อเพิ่มระยะเวลาการใช้งาน

ภาพที่ 2 หูไล่ลมมานขาด

ปัญหาที่สองคือเครื่องดนตรีโดนน้ำ ปัญหานี้เป็นข้อควรระวังในการดูแลรักษาเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนัง กล่าวคือการทำที่เครื่องดนตรีประเภทกลองเปียกน้ำ เช่น การโดนน้ำฝน หรือการโดนน้ำท่วม หากเป็นเช่นนั้นควรรีบทำการแก้ไขทันที เพราะหากปล่อยทิ้งไว้ จะส่งผลให้หนังยืดยึด หน้ากลองหย่อน หากทิ้งระยะเวลานานเกินจะทำให้หน้ากลองเน่า หากเปียกน้ำฝนควรแก้ไขภายในวันเดียวกันด้วยการนำพัดลมมาเป่าหน้ากลองหรือใช้เครื่องเป่าความร้อนเป่าให้แห้ง ไม่ควรนำกลองไปผึ่งแดด เพราะเป็นวิธีการที่ค่อนข้างรุนแรง อาจจะทำให้หน้ากลองร้าวหากหน้ากลองไม่มีหนังชักหุ้ม หรือแม้มีหนังชักหุ้มก็ไม่ค่อยดี นอกจากนี้โทนที่ขึ้นด้วยเอ็นหรือไนลอนจะส่งผลให้เอ็นหรือไนลอนยืดยึด หน้ากลองที่เป็นไม้จะร้าว เมื่อนำกลองมาใช้หน้ากลองจะมีการยืดตัว ผู้ไม่รู้ก็จะนำไปตากแดดอีก ในที่สุดก็จะทำให้หน้ากลองร้าวตามที่กล่าวข้างต้น

ภาพที่ 3 - 4 แสดงลักษณะหน้ากลองร้าว (ซ้าย - ขวา)

ปัญหาที่สาม เป็นเรื่องของการใช้งานเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนังในระยะเวลาหนึ่ง โดยเป็นเรื่องของพื้นผิวชั้นนอกสุดที่จะต้องโดนตี โดนล้าง โดนทำความสะอาด โดนความชื้น โดนความแห้ง โดนความร้อน โดนความเย็น ทำให้อายุการใช้งานลดลงและเป็นธรรมชาติที่ต้องพบกับเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนัง บางครั้งเหงื่อหรือการล้างหน้ากลองบ่อยจะทำให้อายุการใช้งานสั้นลง วิธีการยืดเวลาการใช้งานทำได้ด้วยการเคลือบผิวชั้นนอกรูปแบบการเคลือบเงาหรือนำรักผสมน้ำมันก๊าดแล้วทาบาง ๆ หากทาด้วยรักอย่างเดียว หน้ากลองจะดำมากเกินไปไม่สวยงามและรัดหน้ากลองให้แข็ง เสียเงาไม่คง ยากเว้นกรณีวัสดุติดหน้าตะโพนและกลองทัดด้วยข้าวผสมขี้เถ้า วัสดุดังกล่าวจะกัดหน้ากลองให้ยุบ การทารักแข็งจะยืดอายุการใช้งานได้เช่นกัน แต่หากเป็นการใช้งานทั่วไป การนำรักผสมด้วยน้ำมันก๊าดจะไม่ทำให้หน้ากลองคล้ำมากเกินไป การเคลือบเงาประเภทแล็กเกอร์บางครั้งไม่คงทน หลุดง่าย เพราะฉะนั้นการใช้รักผสมน้ำมันก๊าดจะค่อนข้างได้ผลดีกว่า

ภาพที่ 5 แสดงการทารักบริเวณศูนย์กลางหน้ากลองทัด

การทารักนั้น มีข้อควรระวังประการหนึ่ง กล่าวคือ คนบางคนแพ้รักอย่างรุนแรง จะเกิดผื่นคัน จนถึงเป็นแผลพุพองได้ วิธีแก้ไข เมื่อรู้สึกคันให้เอาน้ำสะอาดผสมโคลนดินอาบหรือราดบางส่วนที่เป็นผื่น หรือไปพบแพทย์ อย่างไรก็ตามการทาหน้ากลองด้วยรักนั้นเป็นวิธีการรักษาหนังหน้ากลอง สอดคล้องกับที่อาจารย์ ธนิต อยู่โพธิ์กล่าวในหนังสือเครื่องดนตรีไทยว่า

ท่านจะสังเกตเห็นหน้ากลองเกือบทุกชนิด มักจะมีวงดำตรงกลาง และทาขอบกลอง เป็นสีดำโดยรอบ นั่นคือ ทาด้วยยางรัก เพื่อเป็นทึบตรงศูนย์กลางและเพื่อรักษาหนัง

(ธนิต อยู่โพธิ์, 2530: 37)

ภาพที่ 6 แสดงหน้ากลองที่ทาด้วยรักเรียบร้อยแล้ว

ปัญหาอีกประการหนึ่งคือเรื่องของกลองประเภทที่ติดถ่วงหน้า ต้องคำนึงถึงบริเวณวงกลมกลาง หน้ากลองที่ทาด้วยรัก สำหรับถ่วงหน้านิยมใช้ข้าวผสมขี้เถ้าติดลงบริเวณหน้ากลอง เมื่อใช้งานไประยะหนึ่งรัก กลางหน้ากลองจะสึกหรือกะเทาะออก เมื่อติดถ่วงหน้าเข้าไปจะทำให้หน้ากลองยุบ เพราะขี้เถ้าผสมกับ ความชื้นจะกีดหน้ากลองทำให้หน้ากลองยุบและทะลุในที่สุด เพราะฉะนั้นหากพบว่ารักสึกเมื่อใด ควรทาใหม่ ทันที เพื่อรักษาหน้ากลองให้มีอายุการใช้งานคงทน กรณีติดหน้ากลองด้วยกล้วยตากอบต กล้วยตากมีน้ำตาล และความชื้นอยู่ หากล้างหน้ากลองไม่สะอาดจะทำให้เกิดรา ควรระมัดระวังการล้างหน้ากลองเป็นพิเศษด้วย

ภาพที่ 7 – 8 ภาพแสดงหน้ากลองซ้ายุบ (ซ้าย – ขวา)

ปัญหาและอุปสรรคที่มักพบในขั้นตอนการใช้และเกี่ยวข้องกับเรื่องการดูแลบำรุงรักษาหน้ากลอง โดยหน้ากลองประเภทต่าง ๆ เมื่อใช้ไปนาน ๆ น้ำและน้ำมันในหน้ากลองจะค่อย ๆ แห้งลงทำให้เสียงกระด้าง เสียงไม่ออก ผู้ใช้จึงต้องนวดหน้ากลองให้นิ่มโดยใช้กะทิหรือโลชั่น ในการนวดหน้าจะใช้กะทิหรือโลชั่นทาหน้า กลองก่อน หลังจากนั้นใช้ไม้ตีฆ้องหรือค้อนทุบย่ำเบา ๆ ทั่วหน้า เมื่อกะทิหรือโลชั่นซึมหายไป แสดงว่าหน้า กลองนิ่มลงแล้ว การทุบหน้ากลองขอเน้นว่าต้องทุบย่ำเบา ๆ มิฉะนั้นหน้ากลองอาจจะขาดได้

อีกประการหนึ่งที่เป็นเรื่องสำคัญในการผลิตและดูแลหน้ากลองแขกตัวเมีย คือการดูแลขอบกลอง กล่าวคือหน้ากลองแขกตัวเมียต้องการความหย่อน แต่หน้าด้านต้องการความตึง กลอง 1 ใบ ต้องการ 2 คุณสมบัติ การผลิตจึงมีความซับซ้อน เมื่อหน้าด้านต้องการความตึงจัด หน้ารุ่มต้องการความหย่อนเพื่อให้ เสียงทุ้มต่ำ ช่างโบราณใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นเส้นยาว แล้วม้วนเป็นวงกลมนำมาเป็นขอบกลอง ในการม้วนเป็น วงกลมต้องพิจารณาขนาดหน้ากลองหรือหุ่นกลองใบนั้นเป็นสำคัญ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่าต้องไม่ม้วนขอบ

กลองให้ใหญ่มากเกินความจำเป็น เพราะหากม้วนขอบกลองใหญ่ เมื่อเวลาตีหน้าต๋านให้ตึง หน้ารู่จะตึงตามไปด้วยจะไม่ได้เสียงทุ้มต่ำ ช่างบางคนพยายามม้วนขอบกลองให้พอดีกับหน้ากลอง แล้วใช้หนังชักมาทำเป็นลิ่มยึดขอบกลองด้านในของหน้ารู่ที่ติดกับหุ่นกลอง แทรกไปด้านในระหว่างหุ่นกลองกับขอบหน้ากลองเพื่อไม่ให้หน้ารู่ตึงไปตามหน้าต๋าน เมื่อเราซื้อกลองที่ได้คุณภาพเสียงมาดีแล้ว ใช้ไปนาน ๆ ลิ่มดังกล่าวอาจยุบตัว นักดนตรีสามารถนำลิ่มออกมาพันด้วยผ้าให้ใหญ่ขึ้น แล้วตีแทรกกลับไปในขอบกลองเพื่อกันไม่ให้หน้ากลองตัวเมียด้านนี้ตึงขึ้น ในระหว่างที่นำลิ่มตีแทรกกลับไปเข้าไปด้านในให้เหมือนเดิมนั้น ต้องคำนึงถึงความตึงของหน้ากลองโดยต้องเฉลี่ยความตึงของหน้ากลองให้เท่ากันฉะนั้นเสียงกลองจะไม่ตึง

วัสดุตกแต่งเสียงเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องหนัง

วัสดุตกแต่งเสียงกลองมีชื่อเรียกต่างกันไปเช่น ข้าวติดหน้ากลอง จ่ากลอง ชักกลอง แต่ไม่ว่าจะเรียกชื่อวัสดุดังกล่าวอย่างไหน ข้าวติดหน้ากลองก็ควรต้องมีคุณลักษณะเหนียว หากใช้แรงในการตีค่อนข้างหนักก็ไม่หลุด นอกจากนี้ต้องไม่แข็งมากเกินไปจนไม่สามารถแผ่เพื่อติดหน้ากลองจนส่งผลให้เสียงกลองห้วนสั้น หรือต้องไม่ติดแล้วย่อยลงไปจนไม่เป็นรูปร่าง โบราณข้าวติดหน้ากลองใช้ข้าวสุกผสมขี้เถ้าแล้วบดรวมกัน หลังจากบดแล้วใส่เกลือนิดหน่อยเพื่อยืดอายุการใช้งาน ต่อมามีการใช้กล้วยตากบด ปัจจุบันนิยมใช้กาววิทยาศาสตร์ซึ่งมีราคาแพง ทุกอย่างมีข้อดีข้อด้อยแตกต่างกันไป นักดนตรีแถบภาคอีสาน ใช้ข้าวเหนียวบดผสมกับขี้เถ้า สำหรับภาคเหนือนิยม ใช้ข้าวเหนียวล้วน หน้าตีของข้าวติดหน้ากลองคือการทำให้เสียงต่ำได้ ลักษณะเสียงที่เป็นอุดมคติของเครื่องดนตรีชิ้นนั้น ๆ

ภาพที่ 9 – 10 การเผาใบมะพร้าวเพื่อใช้ขี้เถ้า (ซ้าย) การกรองขี้เถ้า (ขวา)

ภาพที่ 11 – 12 ข้าวสุก เกลือ และขี้เถ้า (ซ้าย) เริ่มต้นการบดด้วยการนำข้าวผสมกับขี้เถ้า (ขวา)

ภาพที่ 13 – 14 การนำขี้เถ้าบดกับข้าวสุก (ซ้าย) วิธีการบดข้าวติดหน้ากลอง (ขวา)

ภาพที่ 15 ข้าวติดหน้ากลองพร้อมใช้งาน

ปัจจุบันมีการตระหนักกันมากในเรื่องของวัสดุทดแทน ผู้เขียนได้พิจารณาเห็นว่าแนวคิดเรื่องหน้ากลองฝรั่งประเภทที่ใช้เดินแถวในวงโยธวาทิตซึ่งทำมาจากพลาสติกเป็นวัสดุทดแทนที่น่าสนใจ ผู้เขียนเคยพบตะโพนไทยที่วัดหลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทราขึ้นหน้าด้วยพลาสติก กลองใบดังกล่าวได้คุณภาพเสียงดังพอสมควร นอกจากนี้บ้านคุณครูสมหวัง คำวังนัง ศิลปินดีเด่นประจำจังหวัดนครนายก ก็มีการใช้พลาสติกมาขึ้นหน้าตะโพนมอญ ได้เสียงที่ดังพอสมควรเช่นกัน เพราะฉะนั้นหากนำพลาสติกมาเป็นวัสดุทดแทนกับเครื่องหนังของไทย ก็อาจจะเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งในอนาคต แต่ทั้งนี้ การขึ้นหน้ากลองด้วยวัสดุทดแทน อาจจะไม่งดงามเท่าการขึ้นหน้าด้วยหนังสัตว์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ลงตัวมาแต่อดีต

บทสรุป

ความรู้เรื่องการดูแลเครื่องหนังเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับนักดนตรีไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลหน้ากลองซึ่งทำจากหนัง ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ นักดนตรีควรประเมินคุณภาพหน้ากลองได้ว่าควรดูแลรักษาในขั้นใด กล่าวคือควรซ่อมแซมหรือขึ้นหน้ากลองใหม่ วิธีการดูแลรักษาได้แก่การสาว

หน้ากลอง การซ่อมแซมหน้ากลองปรี หรือรั้ว การสาวกลองในช่วงเวลาที่อากาศเหมาะสม การทารักบนหน้ากลองเพื่อยืดอายุการใช้งานและการบำรุงรักษาหน้ากลองเมื่อประสบปัญหาการเปียกน้ำ

Summary

Maintenance of musical instruments is of great importance to Thai musicians; especially drum head made of hide that requires special care. Musicians should evaluate drum heads whether or not they should be repaired or re-stretched. Maintenance for drums include stringing thongs, repairing leaked drum heads, re-stringing thongs in an appropriate time and humidity, applying lacquer vanish to extend drum life, and treatments for drum heads when they are overly humidified.

รายการอ้างอิง

ธนิต อยู่โพธิ์. 2530. **หนังสือเครื่องดนตรีไทย**. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองชนมายุครบ 80 ปีของนายธนิต อยู่โพธิ์. กรุงเทพมหานคร.